

בעניין מחלוקת רס"ג והרמב"ן בדין קבלת עדות בדיני נפשות

א. רמב"ן | דברים פרק יז

של פלוני ופלוני ופלוני עדין הרי זה יהרג משום דלא דמי דאלו התם בי דינא קמא חזי להווא דינא ואיכא גמר דין מבי דינא קמא אבל הכא בי דינא קמאי לא חזו להאי(א) דינא ואשתכח דליכא גמר דין מבי דיני קמאי כלל:

ה. רמב"ם | הלכות עבודה זרה פרק ד הלכה ו

והיאך דין עיר הנדחת, בזמן שתהיה ראויה להעשות עיר הנדחת, בית דין הגדול שולחין ודורשין וחוקרין עד שידעו בראיה ברורה שהודחה כל העיר או רובה וחזרו לעבודת כוכבים אחר כך שולחים להם שני תלמידי חכמים להזהירם ולהחזירם אם חזרו ועשו תשובה מוטב ואם יעמדו באולתן בית דין מצוין לכל ישראל לעלות עליהן לצבא והן צריין עליהם ועורכין עמהן מלחמה עד שתבקע העיר כשתבקע מיד מרבין להם בתי דינין ודנים אותם, כל מי שבאו עליו שני עדים שעבד כוכבים אחר שהתרו אותו מפרישין אותו, נמצאו כל העובדים מיעוטה סוקלין אותו ושאר העיר ניצול, נמצאו רובה מעלין אותן לבית דין הגדול וגומרין שם דינם והורגין כל אלו שעבדו בסייף.

ו. ראש השנה דף כה ע"ב

מתני. ראוהו בית דין וכל ישראל, נחקרו העדים, ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה - הרי זה מעובר. גמ'. למה לי למיתנא ראוהו בית דין וכל ישראל? - איצטריך, סלקא דעתך אמינא: הואיל וראוהו בית דין וכל ישראל - איפרסמא לה, ולא ליעברוהו, קמשמע לן. וכיון דתנא ליה ראוהו בית דין וכל ישראל - נחקרו העדים למה לי? - הכי קאמר: אי נמי נחקרו העדים ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה - הרי זה מעובר. וכיון דתנא עד שחשיכה הרי זה מעובר - למה לי למיתנייה חקירת העדים כלל? - איצטריך, סלקא דעתך אמינא: תיהוי חקירת עדים כתחילת דין, ומקודש מקודש כגמר דין, ולקדשי בליליא, מידי דהוה אדיני ממונות, דתנן: דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה - הכא נמי מקדשין בליליא, קמשמע לן. - ואימא הכי נמי! - אמר קרא כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב, אימת הוי חק - בגמר דין, וקא קרי ליה רחמנא משפט, מה משפט ביום - אף הכא נמי ביום.

ז. בבא בתרא דף קיג ע"ב-קיד ע"א

דאמר רב יהודה: שלשה שנכנסו לבקר את החולה - רצו כותבין, רצו עושין דין, שנים - כותבין ואין עושין דין; ואמר רב חסדא: לא שנו אלא ביום, אבל בלילה, אפילו שלשה - כותבין ואין עושין דין, מאי טעמא? דהוו להו עדים, ואין עד נעשה דין.

ח. תוספות | בבא בתרא דף קיד ע"א

אבל בלילה אפילו שלשה כותבין ואין עושין דין - דההיא ראייה כמו עדות ואין מקבלין עדות בלילה כדמוכח פרק ראוהו בית דין (ר"ה דף כה: ושם) דקבלת עדות כתחלת דין והוי

(ו) על פי שנים עדים או שלשה עדים - אם מתקיימת עדות בשנים למה פרט לך בשלשה, להקיש שלשה לשנים, מה שנים עדות אחת אף שלשה עדות אחת, ואין נעשין זוממין עד שיזומו כולן, לשון רש"י. וכן אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול העדות כולה בטלה, והם כולם נהרגים ומשלמים ממון בהזמתן, שעיקר הכתוב להקיש שלשה לשנים בכל דבריהם כדעת רבותינו (מכות ה ב). ועל דרך הפשט אמר הגאון רב סעדיה, שנים עדים, או שלשה מקבלי עדות השנים. ואין בכתוב קבלת עדות, רק עדים. אבל כמדומה לי שטעה הגאון בדינו, כי עדות דיני נפשות לא תקובל רק בפני סנהדרין של עשרים ושלשה: אבל פשוטו של מקרא, לאמר שיומת המת על פי שנים עדים כשאין שם יותר, או על פי שלשה אם ימצאון שם שלשה. יאמר הכתוב כאשר הוגד לך ושמעת תדרוש הדבר היטב על פי כל העדים הנמצאים שם. והנה אם שמענו שעבר בפני שלשה, נשלח בעבורם ויבואו לב"ד ויעידו כולם, והוא הדין למאה, כי בשמענו דברי כולם יתברר האמת, ואם לא היו שם יותר או שהלכו להם ואינם נמצאים שם, בשנים די:

ב. רמב"ם | הלכות סנהדרין פרק יג הלכה ז

מי שנגמר דינו וברח ובא לבית דין אחר אין סותרין את דינו אלא כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו מעידין אנו את איש פלוני שנגמר דינו בבית דין פלוני ופלוני עדין הרי זה יהרג, במה דברים אמורים ברוצח אבל שאר חייבי מיתות עד שיבואו עדין הראשונים ויעידו שנגמר דינו ויהרגוהו בידם, והוא שיעידו בבית דין של עשרים ושלשה.

ג. סנהדרין דף קי"ב, א

עד שיודח רובה. היכי עבדינן? אמר רב יהודה: דנין - וחובשין, דנין - וחובשין. אמר ליה עולא: נמצא אתה מענה את דין של אלו! - אלא אמר עולא: דנין - וסוקלין, דנין וסוקלין. איתמר, רבי יוחנן אמר: דנין וסוקלין דנין וסוקלין. וריש לקיש אמר: מרבין להן בתי דינין. איני? והאמר רבי חמא בר יוסי אמר רבי אושעיא: והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא - איש ואשה אתה מוציא לשעריך ואי אתה מוציא כל העיר כולה לשעריך! אלא: מרבין להן בתי דינין, ומעיינין בדיניהן, ומסקינן להו לבית דין הגדול, וגמרי להו לדיניהו, וקטלי להו.

ד. יד רמ"ה | סנהדרין דף קיב עמוד א

ואסיקנא דלא קטלי להו מבי דינא קמאי אלא מרבין להם בתי דינין לעיין בדין כל אחד ואחד ולראות אם יש כאן רוב ואם לאו והדר מסקינן להו לב"ד הגדול של ע"א ומעייני נמי בדיניהו וגמרי להו לדיניהו וקטלינן להו ולא מצית למימר דב"ד הגדול לא צריכי לעיוני בדיניהו דסגיא להו בסהדותא דסהדי דמסהדי דאיגמר דיניהו באפי הנך בתי דינין כדתנן (מכות ז' א) כל מקו' שיעידו שנים ויאמרו מעידנו באיש פלוני שנגמר דינו בבית דינו

פירושו משמע דב"ד של שלשה יכולין לקבל עדות של דיני נפשות. ואינו במשמע דודאי כל הב"ד הצריכין בגמר דין צריכין הם בקבלת עדות הלכך משמע דכל הב"ד צריכין שידעו לדבר בעי"ן לשון ושכולן יקבלו העדות מדיני נפשות וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפרק שני מהלכות סנהדרין. לפיכך פירשו שיהיו בעיר חוץ מן הסנהדרין באותן ג' שורות שני חכמים גדולים הראוי' ללמוד ולהורות בכל התורה כולה ואחד יודע לשמוע ויודע לשאול ולהשיב. וזו הוא שאמרו שהיה ביבנה ארבעה שאותם לא היו מכלל הסנהדרין בימי ר"י בן זכאי שהלך ליבנה אלא כולן היו תלמידיו והם ידעו לדבר לפניו ולשמוע מה שהוא אומר וכן פירש הרמב"ם ז"ל בפרק א' מהלכות הנזכר:

יד. רמב"ם | הלכות סנהדרין פרק ב הלכה ו

כשם שבית דין מנוקין בצדק כך צריכין להיות מנוקין מכל מומי הגוף, וצריך להשתדל ולבדוק ולחפש שיהיו כולן בעלי שיבה בעלי קומה, בעלי מראה, נבוני לחש, ושידעו ברוב הלשונות כדי שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן.

כסף משנה

צריך להשתדל וכו'. ספ"ק דסנהדרין (דף י"ז) ופרק ששי דמנחות (דף ס"ה) אמר רבי יוחנן אין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי קומה ובעלי חכמה ובעלי מראה ובעלי זקנה ובעלי כשפים ויודעים בשבעים לשון שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן וכתב רבינו יודעין ברוב הלשונות משום דדבר זר הוא להמציא מי שידע בכל שבעים לשון ומשמע לרבינו דהאי אין מושיבין היינו דהיכא דמשתכחי אבל אי לא משתכחי לא מעכבי כל הני ויש סעד לדבר מדאמרו גבי משה ואילו נבוני לא אשכח:

טו. תוספות | מנחות דף סה ע"א

ויודעים בשבעים לשון - בסוף אחד דיני ממונות (שם דף יז): משמע דסגי בשנים (אחד) לדבר ואחד לשמוע ואמר רביעי' אין למעלה הימנה וכולהו סנהדרין לאו כולהו ממש ואין מושיבין בסנהדרין לאו אכולהו קאי אי נמי התם לדיני ממונות והכא לדיני נפשות ולא סגי בעשרים ושלשה דלכמה דברים צריך סנהדרי גדולה כמו לזקן ממרא ולדון את השבט ועיר הנדחת דבעי שבעים ואחד.

דראוי לקבלת עדות יכולין לדון על פי ראיית יום דלא תהא שמיעה גדולה מראייה ולא כמו שפירש הקונטרס דאמר קבלו עדות שהעידו לפניהם בלילה דנין למחר ע"פ אותו עדות ואין צריכין לחזור ולהעיד בפניהם ביום

ט. עליות דרבינו יונה | בבא בתרא דף קסה ע"ב

ואם יבואו שנים מב"ד זה ויעידו בפני ב"ד זה, שהיו במושב שלשה וקבלו עד אחד, כיון שלא גמרו כלום בדין הוו להו עד מפי עד, שאם יעמדו שנים ויעידו שמענו שהעידו שנים בב"ד על איש פ' שהוא חייב מנה ודאי הוו להו עד מפי עד. כך נראה בעיני. אבל ודאי אם יעידו שקבלו ב"ד עדות ב' או עדות עד אחד, ופסקו שעדותם מכוונת, אף על פי שלא פסקו הדין עדיין על האיש שמעידין עליו אם הוא חייב לפי המעשה שהעידו, ודאי לא הוו עד מפי עד, אלא הרי כאילו העידו שראו את העדות, כיון שגמרו ב"ד שעדותם של עדים מכוונת, וכדתניא כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו מעידנו את איש פ' שנגמר דינו בב"ד של פלוני ופלוני ופלוני עדין הרי זה יהרג.

י. רשב"ם | בבא בתרא דף מ ע"א

קיום שטרות בג' - מי שיש לו שטר על חברו וחושש שמא ילכו העדים למדינת הים או ימותו וכשיבא לגבות חוב הכתוב בשטר יטעון הלוה כי פרוע הוא או מזוייף הוא ויצטרך לקיים שטרו בעדים המכירים חתימת ידי עדים שבשטר ולא ימצא כיצד יעשה הולך לב"ד ומביא העדים עצמן ומעידין על חתימת ידיהן בפני ב"ד והם כותבים בסוף השטר למטה מחתימת העדים במוטב תלתא כחדא הוינא ונפק שטרא דא קדמנא ואתו פלוני ופלוני ואסהידו אחתימות ידיהו ואישרנוהי וקיימנוהי כדחזי וחותמים בו ג' הדיינים והוא הנפק וגם אשרתא דדייני ולכך צריך ג' דשנים שדנו דיניהן דין אלא שנקראין ב"ד חצוף בסנהדרין (דף ג) והכא אפי' דיעבד נמי לא דא"כ מה יש בין הנפק לשטר שלמעלה הימנו הכא תרי חתימי והכא תרי חתימי ודומה לב' עדים שמעידים ששמעו מפי עדים שלמעלה שהשטר כשר ועד מפי עד פסול אבל כשהן ג' והן ב"ד זו עדות גמורה שהעידו על חתימת ידן לפני ב"ד והכשירו ב"ד את השטר ועכשיו חותמין ב"ד ששטר זה כשר הוא ודומה לפסק דין.

יא. רש"י | סנהדרין דף יז ע"א

מפי המתורגמן - כשבאין עדי לועזים להעיד בפניהם לא יצטרכו להעמיד מליצים ביניהם, דהוה ליה עד מפי עד.

יב. רש"י | סנהדרין דף יז ע"ב

שנים לדבר - בשבעים לשון, ואחד לשמוע, שיהא מבין בשבעים לשון אף על פי שאינו יודע להשיב.

יג. חידושי הר"ן | סנהדרין דף יז ע"א

פירש"י ז"ל שנים לדבר בשבעים לשון ואחד שאינו יודע לדבר הלשונות אלא שמבין כל מה שהן אומרים כדי שאלו הג' יוכלו לקבל עדות העדים שיעידו באיזה לשון מן הלשונות ולפי

